

РЕЧНИК ПОЈМОВА
ЛИКОВНИХ УМЕТНОСТИ
И АРХИТЕКТУРЕ

Издавачи	СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ – ОДЕЉЕЊЕ ЛИКОВНЕ И МУЗИЧКЕ УМЕТНОСТИ, Београд, Кнез Михаилова 35, www.sanu.ac.rs ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ, Београд, Обилићев венац 5, www.zavod.co.rs
За издаваче	академик ВЛАДИМИР КОСТИЋ, председник Српске академије наука и уметности др МИЛОРАД МАРЈАНОВИЋ, в. д. директора и главног уредника Завода за уџбенике
Главни и одговорни уредник, САНУ	академик МИЛАН ЛОЈАНИЦА, секретар Одељења ликовне и музичке уметности
Уредник, САНУ	др ЉИЉАНА СТОШИЋ
Уредник издања, Завод за уџбенике	ЈЕЛЕНА ДАВИДОВИЋ КОЛАРОВ
Рецензенти	академик СВЕТОМИР АРСИЋ-БАСАРА академик ДИНКО ДАВИДОВ дописни члан ДРАГАН ВОЈВОДИЋ др ЈЕРКО ДЕНЕГРИ др АЛЕКСАНДАР ИГЊАТОВИЋ др МИРЈАНА РОТЕР БЛАГОЈЕВИЋ
Одбор за Речник Одељења ликовне и музичке уметности САНУ	академик СВЕТОМИР АРСИЋ-БАСАРА академик ДУШАН ОТАШЕВИЋ дописни члан МИЛАН МАРИЋ академик МИЛАН ЛОЈАНИЦА (председник) др ЉИЉАНА СТОШИЋ (уредник) МИОЉУБ КУШИЋ (секретар Одбора)
Редакција по областима	дописни члан МИОДРАГ МАРКОВИЋ (средњи век) др ЉИЉАНА СТОШИЋ (нови век) ЖАНА ГВОЗДЕНОВИЋ (модерна уметност) др ДИЈАНА МИЛАШИНОВИЋ МАРИЋ (архитектура и примењена уметност)
Дизајн и опрема	ДРАГАН ТАДИРОВИЋ
Лектура	АЛЕКСАНДРА ШУЛОВИЋ ЈЕЛЕНА ВИТЕЗОВИЋ
Коректура	КОВИЉКА ЖУГИЋ РУЖИЦА ЈОВАНОВИЋ
Израда индекса	МИОЉУБ КУШИЋ
Припрема за штампу	ВОЈИСЛАВ НЕСТОРОВИЋ

Штампа: „Планета принт“, Београд ■ Обим: 85 штампарских табака ■ Формат: 23 × 28,5 cm
 © Српска академија наука и уметности и Завод за уџбенике, Београд, 2020.
 ISBN 978-86-17-20195-9

РЕЧНИК ПОЈМОВА
ЛИКОВНИХ УМЕТНОСТИ
И АРХИТЕКТУРЕ

Том II
Е-К

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ

АУТОРИ ОДРЕДНИЦА

- Ана, АНАКИЈЕВ – А. А.
Валентина, БАБИЋ – В. Б.
Зоран, БЕЛИЋ WEISS – З. Б. W.
Игор, БОРОЗАН – И. Б.
Татјана, БОШЊАК – Т. Б.
Бранка, ВРАНШЕВИЋ – Б. В.
Ана, ВРАЊЕШ – А. В.
Емилија, ВУКОВИЋ – Е. В.
Марта, ВУКОТИЋ ЛАЗАР – М. В. Л.
Јасмина, ВУКСАНОВИЋ – Ј. В.
Сузана, ВУКСАНОВИЋ – С. В.
Анђела, ГАВРИЛОВИЋ – А. Г.
Зоран, ГАВРИЋ – З. Г.
Жана, ГВОЗДЕНОВИЋ – Ж. Г.
Бранка, ГУГОЉ – Б. Г.
Јелена, ДАВИДОВИЋ КОЛАРОВ – Ј. Д. К.
Предраг, ДРАГОЈЕВИЋ – П. Д.
Милутин, ДРАГОЈЛОВИЋ – М. Др.
Милош, ЖИВКОВИЋ – М. Ж.
Драган, ЖУНИЋ – Д. Ж.
Чедомир, ЈАНИЧИЋ – Ч. Ј.
Бранислава, ЈЕВТОВИЋ – Б. Ј.
Владета, ЈЕРОТИЋ – В. Јер.
Вера, ЈОВАНОВИЋ ДУЊЋИН – В. Ј. Д.
Марко, КАТИЋ – М. Кат.
Даница, КОМНЕНОВИЋ – Д. Ком.
Вања, КОСАНИЋ – В. Кос.
Саја, КОСАНОВИЋ – С. К.
Мирослава, КОСТИЋ – М. Кос.
Весна, КРУЉАЦ – В. К.
Миољуб, КУШИЋ – М. Куш.
Војислав, ЛУКОВИЋ – В. Л.
Владимир, МАКО – В. М.
Божидар, МАНИЋ – Б. Ман.
Чедомила, МАРИНКОВИЋ – Ч. М.
Игор, МАРИЋ – И. Мар.
Маријана, МАРКОВИЋ – М. М.
Миодраг, МАРКОВИЋ – М. Мар.
Ивана, МАРЦИКИЋ – И. М.
Миљана, МАТИЋ – М. Мат.
Милорад, МЕДИЋ – М. Мед.
Љубомир, МИЛАНОВИЋ – Љ. Мил.
Дијана, МИЛАШИНОВИЋ МАРИЋ – Д. М. М.
Милица, МИЛОЈЕВИЋ – М. Мил.
Кристина, МИЛОРАДОВИЋ – К. М.
Љубица, МИЉКОВИЋ – Љ. М.
Александра, МОКРАЊАЦ – А. М.
Ана, НИКОВИЋ – А. Н.
Марко, НИКОЛИЋ – М. Н.
Марина, ОДАК – М. О.
Драгана, ПАВЛОВИЋ – Д. П.
Владислав, ПАНИЋ – В. П.
Сретен, ПЕТРОВИЋ – С. П.
Радмила, ПЕТРОНИЈЕВИЋ – Р. П.
Саво, ПОПОВИЋ – С. Поп.
Дубравка, ПРЕРАДОВИЋ – Д. Пре.
Милета, ПРОДАНОВИЋ – М. Про.
Балша, РАЈЧЕВИЋ – Б. Р.
Редакција – Р.
Мирјана, РОТЕР БЛАГОЈЕВИЋ – М. Р. Б.
Нада, СЕФЕРОВИЋ – Н. С.
Бојана, СТЕВАНОВИЋ – Б. С.
Љиљана, СТОШИЋ – Љ. С.
Драган, ТАСИЋ – Д. Т.
Данијела, ТЕШИЋ РАДОВАНОВИЋ – Д. Т. Р.
Марка, ТОМИЋ ЋУРИЋ – М. Т. Ћ.
Ирина, ТОМИЋ – И. Т.
Оливер, ТОМИЋ – О. Т.
Стјепан, ФИЛЕКИ – С. Ф.
Мирослав, ФРУХТ – М. Ф.
Верена, ХАН – В. Х.
Предраг, ЦАРАНОВИЋ – П. Ц.
Виктор, ЧИКЕШ – В. Ч.
Бојана, ЧИТАКОВИЋ – Б. Ч.
Зоран, ШЕВКУШИЋ – З. Ш.
Олга, ШПЕХАР – О. Ш.
Перица, ШПЕХАР – П. Ш.
Миодраг Мишко, ШУВАКОВИЋ – М. Ш.

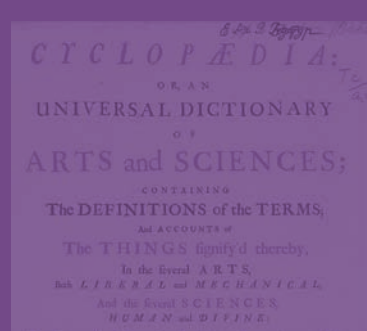
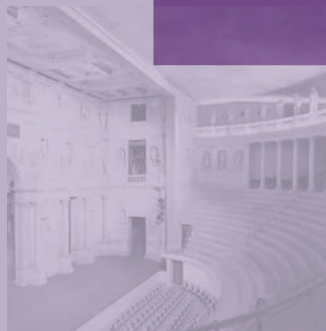
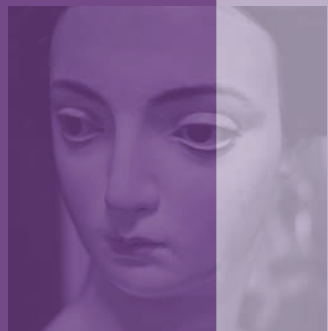
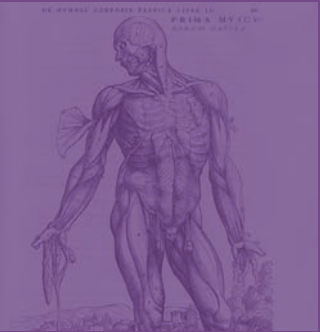
СКРАЋЕНИЦЕ	8	Е					
ЕБАНОВИНА – в. АБОНОС	11	ЕЛЕМЕНТАРИЗАМ		ЕСТРАДА	124	ЗАПИС	172
ЕВАЛУАЦИЈА	11	У АРХИТЕКТУРИ	66	ЕСХАТОЛОШКИ МОТИВИ	125	ЗАСВОЂЕНОСТ – в. СВОД	173
ЕВХАРИСТИЈА – в. ПРИЧЕШЋЕ	11	ЕЛЕМЕНТИ СЛИКЕ	66	ЕТАЖ, ЕТАЖА	127	ЗАСИЋЕНОСТ БОЈЕ	173
ЕГЕЈСКА УМЕТНОСТ	12	ЕЛЕМИ БАЛЗАМ	67	ЕТИКА И ЕСТЕТИКА	127	ЗАСТАВА	173
ЕГЗАЛТАЦИЈА	12	ЕЛИЗАБЕТАНСКИ СТИЛ	67	ЕТНО-АРХИТЕКТУРА	131	ЗАСТАВИЦА	174
ЕГЗИБИЦИЈА	13	ЕЛИПСА	68	ЕТНОГРАФИЈА (И УМЕТНОСТ)	132	ЗАШТИТА НЕПОКРЕТНИХ	
ЕГЗИСТЕНЦИЈА	13	ЕЛИТИСТИЧКА УМЕТНОСТ	70	ЕТОС	133	КУЛТУРНИХ ДОБАРА	175
ЕГЗИСТЕНЦИЈА УМЕТНИЧКОГ		ЕМАЉ	71	ЕТРУРСКА УМЕТНОСТ	133	ЗАШТИТА СПОМЕНИКА	
ДЕЛА – в. ЕГЗИСТЕНЦИЈА	14	ЕМАНАЦИЈА	75	ЕТРУРСКО ПИСМО	138	КУЛТУРЕ (КУЛТУРНОГ ДОБРА)	178
ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛИЗАМ	14	ЕМОЦИЈА	76	ЕУКЛИДСКИ ПРОСТОР	139	ЗБИРКА	179
ЕГЗОНАРТЕКС –		ЕМПАТИЈА	77	ЕУРИСТИКА	139	ЗВАНИЧНА УМЕТНОСТ	182
в. СПОЉНА ПРИПРАТА	16	ЕМПОРА	78	ЕУРИТМИЈА	140	ЗВЕЗДА	182
ЕГЗОТИЦИЗАМ	16	ЕМУЛЗИЈА	78	ЕУФОРИЈА	140	ЗВЕРИЊИ СТИЛ	184
ЕГИПАТСКА УМЕТНОСТ	20	ЕНГЛЕСКИ ВРТ	79	ЕФЕКАТ	140	ЗВОНИК	185
ЕГИПАТСКО ПЛАВА	30	ЕНГЛЕСКО ЦРВЕНА	80	ЕФЕМЕРНИ СПЕКТАКЛ	140	ЗВОНО	186
ЕГЛОМИЗАЦИЈА	31	ЕНГОБА	80	ЕХИНУС	144	ЗГРАДА	187
ЕГОЦЕНТРИЗАМ	31	ЕНДОНАРТЕКС – в. ПРИПРАТА	80	ЕЏОВАЊЕ –		ЗГРАФИТО	187
ЕДИКУЛА	32	ЕНКАРНАДО	80	в. РАДИРУНГ, РАДИРАЊЕ	144	ЗЕЛЕНА	187
ЕЖИПСЕНЕРИЈА	33	ЕНКАУСТИКА	81	Ж		ЗЕЛЕНА АРХИТЕКТУРА	188
ЕЗОТЕРИЈА	35	ЕНКОЛПИОН	82	ЖАБА	147	ЗЕЛЕНО	189
ЕИКОН	36	ЕНТАБЛАТУРА	82	ЖАД	148	ЗЕМУНИЦА	191
ЕЈДЕТСКО	37	ЕНТАЗИС	83	ЖАЛУЗИНА	148	ЗЕН УМЕТНОСТ	192
ЕЈУБИДСКИ СТИЛ –		ЕНТАРТЕТЕ КУНСТ	84	ЖАНР-СЦЕНА	149	ЗЕНИТ	192
в. ИСЛАМСКА УМЕТНОСТ	38	ЕНТЕРИЈЕР	86	ЖАПОНИЗЕРИЈА	151	ЗЕНИТИЗАМ	195
ЕКЛЕКТИЦИЗАМ	38	ЕНТРОПИЈА	88	ЖАРДИЊЕРА	152	ЗЕЦ (КУНИЋ)	198
ЕКОЛОГИЈА И УМЕТНОСТ –		ЕНФИЛАДА	89	ЖДАНОВИЗАМ	152	ЗЗИП	199
в. ЕКОЛОШКА УМЕТНОСТ	41	ЕНФОРМЕЛ	90	ЖДРАЛ	153	ЗИГУРАТ	200
ЕКОЛОШКА УМЕТНОСТ	41	ЕНЦИКЛОПЕДИЈА	94	ЖЕЛАТИН	154	ЗИД (ИЗОДОМНИ ВЕЗ)	200
ЕКОРШЕ	43	ЕОЛСКИ СТИЛ	96	ЖЕЛЕЗО – в. ГВОЖЂЕ	154	ЗИДАРСТВО	201
ЕКРАН	43	ЕПИГОНСТВО	96	ЖИВОПИС – в. ЗИДНО		ЗИД-ЗАВЕСА	202
ЕКС ВОТО	44	ЕПИГРАФИКА	97	СЛИКАРСТВО	154	ЗИДНО СЛИКАРСТВО	204
ЕКС ЛИБРИС	45	ЕПИСКОП	97	ЖИВОТ И УМЕТНОСТ	154	ЗЛАТАРСТВО	209
ЕКСЕДРА	48	ЕПИСКОПСКА ПАЛАТА	98	ЖИГ	155	ЗЛАТНИ ЛИСТИЋ	213
ЕКСЕР	48	ЕПИСТИЛ	99	ЖИЖНА ДАЉИНА	155	ЗЛАТНИ ПРЕСЕК	214
ЕКСКУДИТ	49	ЕПИТАФ	100	ЖИОКА НА РАБОШ	155	ЗЛАТНО ДОБА	214
ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА		ЕПИТРАХИЉ	100	ЖИТО (КЛАСЈЕ)	156	ЗЛАТНО РУБИНСКО СТАКЛО	217
УМЕТНОСТ	50	ЕПОКСИДНЕ СМОЛЕ	100	ЖЛЕБ	157	ЗЛАТО	217
ЕКСПЕРТИЗА	51	ЕПОХА	101	ЖРТВЕНИК	158	ЗЛАТО У ПРАХУ	220
ЕКСПОНАТ	52	ЕРГОНОМИЈА	101	ЖУБЕ	159	ЗЛАТОПИС	220
ЕКСПРЕСИЈА	53	ЕРКЕР	102	ЖУМАНЦЕ	160	ЗМАЈ (АЖДАЈА)	220
ЕКСПРЕСИОНИЗАМ	54	ЕРЛИ ИНГЛИШ	103	ЖУТА	160	ЗМАЈЕВА КРВ	222
ЕКСТАЗА	58	ЕРМИНИЈА	103	ЖУТО	161	ЗМИЈА	222
ЕКСТЕРИЈЕР	60	ЕРОТИ	105	ЖУЧ (ГОВЕЂА)	162	ЗМИЛОЛИКА ЛИНИЈА	224
ЕКСТРАСПЕКТАРЛНА БОЈА	60	ЕРОТСКА УМЕТНОСТ	106	З		ЗНАК	225
ЕКСУЛТЕТ	60	ЕСКАЛАТОР	111	ЗАБАТ	165	ЗНАЧЕЊЕ УМЕТНИЧКОГ ДЕЛА	226
ЕКСЦЕНТРИЧНА АПСТРАКЦИЈА	61	ЕСКАРПА	111	ЗАВАРИВАЊЕ	166	ЗОГРАФ	226
ЕКСЦЕНТРИЧНА УМЕТНОСТ	62	ЕСНАФ – в. БРАТСТВА		ЗАВЕТНА СЛИКА		ЗОДИЈАК	228
ЕКУМЕНОПОЛИС	62	И УДРУЖЕЊА	111	(УМЕТНОСТ) – в. ЕКС ВОТО	166	ЗООМОРФИЈА	229
ЕЛ ПАСО	63	ЕСТАМПА	111	ЗАДУЖБИНА	166	ЗУБИ	231
ЕЛЕВАЦИЈА – в. ФАСАДА	63	ЕСТЕТИЗАМ	112	ЗАЈЕДНИЦА ЗА ИСТРАЖИ-		ЗУПЧАСТО ДЛЕТО – в. ДЛЕТО	232
ЕЛЕКТРОНСКА УМЕТНОСТ	63	ЕСТЕТИКА	114	ВАЊЕ ПРОСТОРА – в. ЗЗИП	166	И	
ЕЛЕМЕНТА, ЧЕТИРИ	64	ЕСТЕТИЧКЕ КАТЕГОРИЈЕ	119	ЗАКЛОН	166	ИВИЦА	235
		ЕСТЕТСКИ ДОЖИВЉАЈ	120	ЗАМАК	167	ИГЛА СУВА – в. СУВА ИГЛА	236
		ЕСТЕТСКО ПОНАШАЊЕ	121	ЗАНАТИ, УМЕТНИЧКИ	169	ИГЛО	236
		ЕСТОФАДО	124	ЗАПАД	171	ИГРА	236

ИМАГО	276	ИНТОНАКО	316	К	КАБАЛА	379	КАРАВАН-САРАЈ	412	КЛИНАСТО ПИСМО	488	
ИМАГО КЛИПЕАТА	276	ИНТУИЦИЈА	317	КАБАЛА	379	КАРАНФИЛ	413	КЛИНКЕР – в. ОПЕКА	490	КЛИРИТ	490
ИМАГО ПИЈЕТАТИС	277	ИНФАНТИЛИЗАМ	317	КАБАРЕ ВОЛТЕР	380	КАРАТ	414	КЛИРИТ	490	КЛИШЕ	490
ИМАЖИЗАМ	277	ИНФЕРНАЛНА УМЕТНОСТ	317	КАБИНЕТ – в. КАБИНЕТСКА		КАРДО	414	КЛОАЗОНИЗАМ	490	КЛОАКА	492
ИМАНЕНТНА КРИТИКА	279	ИНФОРМАЦИЈА	318	СЛИКА	381	КАРИЈАТИДА	414	КЛОАКА	492	КЛУАЖ	492
ИМИТАЦИЈА	279	ИНФОРМАЦИОНА ЕСТЕТИКА	319	КАБИНЕТСКА СЛИКА	381	КАРИКАТУРА	415	КЛУАЖ	492	КЉУЧ	493
ИМИЦ	280	ИНФОРМАЦИОНИ МЕДИЈИ	320	КАВЕА	382	КАРМИН – в. ЦРВЕНО	418	КЉУЧ	493	КЊИГА	494
ИМПАСТО	280	ИНЦИДИТ – в. ЕКСКУДИТ	320	КАВЕНДИЈУМ – в. АТРИЈУМ	382	КАРОЛИНА	418	КЊИГА	494	КЊИГОТИСАК –	
ИМПЛУВИЈУМ	280	ИРАЦИОНАЛИЗАМ	320	КАДАВР ЕСКИ	382	КАРОЛИНШКА УМЕТНОСТ	419	КЊИГОТИСАК –		в. ТИПОШТАМПА	498
ИМПОСТ	281	ИРАЦИОНАЛНО	321	КАДАР	383	КАРТА	424	в. ТИПОШТАМПА	498	КОБАЛТ	498
ИМПРЕГНАЦИЈА	282	ИРОНИЈА	322	КАДИОНИЦА	383	КАРТЕ ЗА ИГРАЊЕ	425	КОБАЛТ	498	КОБАЛТ-ЖУТО	498
ИМПРЕСИОНИЗАМ	282	ИСКУЦАВАЊЕ	323	КАДМИЈУМ-ЖУТО	384	КАРТЕЛИНО	427	КОБАЛТ-ЖУТО	498	КОБАЛТ-ЗЕЛЕНО	498
ИМПРЕСУМ	287	ИСЛАМСКА УМЕТНОСТ	324	КАДМИЈУМ-ЦРВЕНО	384	КАРТОГРАФИЈА	428	КОБАЛТ-ЗЕЛЕНО	498	КОБАЛТ-ЉУБИЧАСТО	498
ИМПРИМАТУРА	287	ИСПОВЕДАОНИЦА	328	КАЗМАТ	385	КАРТОН	429	КОБАЛТ-ЗЕЛЕНО	498	КОБАЛТ-ПЛАВО	499
ИМПРОВИЗАЦИЈА	287	ИСПОСНИЦА	328	КАЗЕИН	385	КАРТОТЕКА	430	КОБАЛТ-ЉУБИЧАСТО	498	КОБРА	499
ИН АНТИС	288	ИСТИНА	329	КАЛАЈ	385	КАРТУША	430	КОБРА	499	КОВАНО ГВОЖЂЕ –	
ИН СИТУ	289	ИСТОК	329	КАЛАЈСАЊЕ	385	КАСАБА	431	КОВАНО ГВОЖЂЕ –		в. ГВОЖЂЕ	501
ИНВЕНИТ – в. ЕКСКУДИТ	289	ИСТОРИ(ЦИ)ЗАМ	331	КАЛАМУС	385	КАСАРНА	432	в. ГВОЖЂЕ	501	КОВАЊЕ	501
ИНВЕНТАР		ИСТОРИЈА НАУКЕ		КАЛДАРИЈУМ	386	КАСЕТА – в. КАСЕТИРАНА		КОВАЊЕ	501	КОД	501
(ИНВЕНТАРСКА КЊИГА)	289	О УМЕТНОСТИ	334	КАЛЕНДАР	386	ТАВАНИЦА	432	КОД	501	КОДЕКС	501
ИНВЕРЗНА ПЕРСПЕКТИВА	289	ИСТОРИЈА УМЕТНОСТИ	336	КАЛИГРАФИЈА	388	КАСОНЕ	433	КОДЕКС	501	КОЖА	501
ИНДИГО	290	ИСТОРИЈА УМЕТНОСТИ		КАЛК	389	КАСТРУМ	434	КОЖА	501	КОЛАЖ	502
ИНДИЈАНСКА УМЕТНОСТ –		БЕЗ ИМЕНА	339	КАЛКАН	389	КАТАБОЛИЗАМ,		КОЛАЖ	502	КОЛЕКТИВНА УМЕТНОСТ	506
в. УМЕТНОСТ АМЕРИЧКИХ		ИСТОРИЈСКЕ АВАНГАРДЕ	339	КАЛОКАГАТИЈА	390	КАТАБОЛИЧКИ ЕФЕКТИ	435	КОЛЕКТИВНА УМЕТНОСТ	506	КОЛЕКЦИОНАРСТВО	507
ДОМОРОДАЦА	290	ИСТОРИЈСКИ МОТИВИ	342	КАЛОТА	390	КАТАКОМБЕ	435	КОЛЕКЦИОНАРСТВО	507	КОЛИБА	508
ИНДИЈСКА УМЕТНОСТ	291	ИТАЛИК	345	КАЛОТИПИЈА	390	КАТАКРОМБЕ	435	КОЛИБА	508	КОЛОНАДА	509
ИНДОКТРИНАЦИЈА		ИТАЛОКРИТСКА ШКОЛА –		КАЛУП	391	КАТАРЗА	438	КОЛОНАДА	509	КОЛОНИЈАЛНА	
УМЕТНОСТИ	295	в. КРИТСКА ШКОЛА	345	КАЛЦЕДОН	391	КАТЕДРА	439	КОЛОНИЈАЛНА		АРХИТЕКТУРА	509
ИНДУСТРИЈСКА		ИХС	345	КАЉЕЊЕ	391	КАТЕДРАЛА	440	КОЛОНИЈАЛНА		КАУЛИКУЛ	510
АРХИТЕКТУРА	296	ИХТИС	346	КАМЕЈА	391	КАТОЛИКОН	443	КОЛОРИЗАМ	510	КАШИРАЊЕ	511
ИНДУСТРИЈСКА ЕСТЕТИКА	299	Ј		КАМЕН	392	КАТОЛИКОН	443	КОЛОРИЗАМ	510	КАШТЕЛ	511
ИНДУСТРИЈСКА УМЕТНОСТ	299	ЈАБУКА	349	КАМЕНИНА	395	КАШТИРАЊЕ	444	КОЛОРИСАЊЕ	511	КВАДРАТ	511
ИНДУСТРИЈСКИ ДИЗАЈН	299	ЈАВНИ ГРАДСКИ ПРОСТОР	349	КАМЕНОТИСАК –		КАШТЕЛ	444	КОЛОРИТ – в. БОЈА	511	КВАДРАТУРА	511
ИНЖЕЊЕРСКЕ ГРАЂЕВИНЕ	300	ЈАВНО КУПАТИЛО – в. ТЕРМЕ	350	в. ЛИТОГРАФИЈА	396	КВАДРАТ	444	КОЛОРИТ – в. БОЈА	511	КВАДРАТУРА	511
ИНИЦИЈАЛ	303	ЈАГЊЕ	350	КАМЕРА ЛУЦИДА	396	КВАДРАТУРА	446	КОЛОРИТ – в. БОЈА	511	КВАДРИ РИПОРТАТИ	511
ИНКАРНАТ	304	ЈАЈЕ	351	КАМЕРА ОПСКУРА	397	КВАДРИ РИПОРТАТИ	447	КОЛОС	511	КВАРЦ	511
ИНКАРНАЦИЈА	305	ЈАНТАР – в. ЋИЛИБАР	352	КАМЕРНИ ТОН – в. ТОН	399	КВАРЦ	448	КОЛОСАЛНИ РЕД	511	КВАТРОЧЕНТО	511
ИНКРУСТАЦИЈА	305	ЈАПАНСКА АВАНГАРДА	352	КАМИЛАВКА	399	КВАТРОЧЕНТО	448	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КЕДАР	511
ИНКУНАБУЛА	306	ЈАПАНСКА УМЕТНОСТ	353	КАМИН	400	КЕДАР	451	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КЕНОТАФ	511
ИНСПИРАЦИЈА	306	ЈАПАНСКИ ВРТ	359	КАМПАНИЛЕ – в. ЗВОНИК	400	КЕНОТАФ	451	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КЕНТАУР	511
ИНСТАЛАЦИЈА	307	ЈАПАНСКИ ПАПИР	359	КАМУФЛАЖА	400	КЕНТАУР	452	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КЕРАМИКА	511
ИНСТИНКТ	307	ЈАПАНСКО ПИСМО	360	КАНАДСКИ БАЛЗАМ –		КЕРАМОГРАФИЈА	453	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КЕРАМОГРАФИЈА	511
ИНСТРУМЕНТА МАРТИРИ	308	ЈАРАЦ	362	в. БАЛЗАМ	400	КЕРАМОГРАФИЈА	460	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КЕРАМОПЛАСТИКА	511
ИНСУЛА	308	ЈЕВАНЂЕЛИСТАР	362	КАНАТНА КОНСТРУКЦИЈА –		КЕРАМОПЛАСТИКА	460	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КЕРМЕС	511
ИНСЦЕНАЦИЈА –		ЈЕВРЕЈСКА УМЕТНОСТ	363	в. КОНСТРУКЦИЈА	400	КЕРМЕС	461	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КИБЕРНЕТИКА И УМЕТНОСТ	511
в. ЕФЕМЕРНИ СПЕКТАКЛ	309	ЈЕДИНИЦА СУСЕДСТВА	366	КАНДИЛО	400	КИБЕРНЕТИКА И УМЕТНОСТ	462	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КИКЛАДСКА УМЕТНОСТ	511
ИНТАЉО	309	ЈЕДИНСТВО МЕСТА,		КАНЕЛУРА	401	КИКЛАДСКА УМЕТНОСТ	464	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КИКЛОПСКИ ЗИД – в. ЗИД	511
ИНТАРЗИЈА	310	ВРЕМЕНА И РАДЊЕ	368	КАНЕФОРА	401	КИКЛОПСКИ ЗИД – в. ЗИД	466	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КИМА	511
ИНТЕНЦИОНАЛНОСТ	311	ЈЕДНОБОЈНА ШТАМПА –		КАНОН	402	КИМА	466	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КИНЕСКА УМЕТНОСТ	511
ИНТЕРКОЛУМНИЈА	311	в. ШТАМПА	369	КАНОПА	402	КИНЕСКА УМЕТНОСТ	466	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КИНЕСКО ПИСМО	511
ИНТЕРМЕДИЈАЛНА		ЈЕДНОВОДНИ КРОВ –		КАНЧЕЛАРЕСКА	403	КИНЕСКО ПИСМО	471	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КИНЕТИЧКА СКУЛПТУРА	511
УМЕТНОСТ	312	в. КРОВ	369	КАНЧЕЛИ	404	КИНЕТИЧКА СКУЛПТУРА	473	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КИОСК	511
ИНТЕРМЕДИЈАЛНИ ТОН –		ЈЕДНОРОГ (ИНОРОГ)	369	КАОЛИН – в. ГЛИНА	404	КИОСК	475	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КИП – в. СТАТУА	511
в. ТОН	313	ЈЕЗИК, ЛИКОВНИ	370	КАПЕЛА	404	КИП – в. СТАТУА	475	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КИПАРСКО ПИСМО	511
ИНТЕРНАЦИОНАЛНИ СТИЛ	313	ЈЕЗИК УМЕТНОСТИ	371	КАПИТАЛА	405	КИПАРСКО ПИСМО	475	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КИТ	511
ИНТЕРНЕГАТИВ –		ЛИН И ЈАНГ	371	КАПИТАЛИЗАМ И		КИТ	476	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КИЧ	511
в. ФОТОГРАФИЈА	314	ЈОНСКИ РЕД –		УМЕТНОСТ	407	КИЧ	476	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КЈАРОСКУРО	511
ИНТЕРПОЛАЦИЈА	314	в. ЈОНСКИ СТИЛ	372	КАПИТАЛНО ДЕЛО	408	КЈАРОСКУРО	479	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КЈАРОСКУРО ДРВОРЕЗ	511
ИНТЕРПРЕТАЦИЈА	315	ЈОНСКИ СТИЛ	372	КАПИТЕЛ	408	КЈАРОСКУРО ДРВОРЕЗ	480	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КЛАСИКА	511
ИНТИМИЗАМ	315	ЈУВЕНИЛИЗАЦИЈА	373	КАПИТОЛ	410	КЛАСИКА	480	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КЛАСИЦИЗАМ	511
ИНТИМНИ ПЕЈЗАЖ –		ЈУГЕНДСТИЛ	373	КАПЉЕ (ГУТЕ)	410	КЛАСИЦИЗАМ	480	КОЛОСЛНИ РЕД	511	КЛАУСТАР	511
в. ПЕЈЗАЖ	316	ЈУТА	376	КАПРИЧО	411	КЛАУСТАР	488	КОЛОСЛНИ РЕД	511		

КОНКУРС	530	КОПИЈА	554	КОСТИМОГРАФИЈА	579	КРИТИКА ЧИСТЕ	КУБИКУЛУМ	631		
КОНОПАЦ – в. УЖЕ	530	КОПИРАЈТ	555	КОЦКА	582	ВИЗУЕЛНОСТИ	602	КУБОФУТУРИЗАМ	632	
КОНОПЉА	530	КОПИРАЊЕ, МЕХАНИЧКО –	КОШНИЦА	583	КОШАНО ЦРНА	584	КРИТИЦИЗАМ	603	КУБУС – в. КОЦКА	632
КОНСТРУКТИВИЗАМ	530	в. КОПИЈА	555	КРАЈ УМЕТНОСТИ	584	КРИТИЧКИ РЕАЛИЗАМ	604	КУГЛА	632	
КОНСТРУКЦИЈА	532	КОПТСКА УМЕТНОСТ	555	КРАЈПУТАШ	586	КРИТИЧКИ РЕГИОНАЛИЗАМ	605	КУДРАЖ	633	
КОНТЕКСТ	534	КОПТСКО ПИСМО	561	КРАКЛУРА	587	КРИТСКА УМЕТНОСТ –	КУКАСТИ КРСТ, СВАСТИКА –			
КОНТРАКУЛТУРА	535	КОР – в. ХОР	562	КРАКЛЕ СТАКЛО	587	в. МИНОЈСКА УМЕТНОСТ	606	в. КРСТ	633	
КОНТРАПОСТО	537	КОРА	562	КРАКЛЕ СТАКЛО	587	КРИТСКА ШКОЛА	606	КУЛА	634	
КОНТРАРЕЉЕФ	538	КОРАЛ	563	КРАПЛАК	588	КРИТСКО ПИСМО	608	КУЛА-ЗВОНИК – в. ЗВОНИК ..	635	
КОНТРАСТ	538	КОРДОНСКИ ВЕНАЦ	563	КРВ	588	КРОВ	609	КУЛИСА	635	
КОНТРАФОРА	539	КОРЕАЛИЗАМ	564	КРЕАТИВНОСТ	589	КРОКИ	610	КУЛТ	636	
КОНТУРА	539	КОРЕЈСКА УМЕТНОСТ	565	КРЕДА	590	КРОМЛЕХ	611	КУЛТНА УМЕТНОСТ	636	
КОНУС	540	КОРЕКТУРА	568	КРЕДО, УМЕТНИЧКИ –	КРСТ	612	КУЛТУРА	637		
КОНФЕСИЈА, КОНФЕСИОНАЛ –		КОРЕКЦИЈА ДОМИНАНТИ –		в. ИЗЈАВА	590	КРСТАСТИ СВОД	614	КУПА	638	
в. ИСПОВЕДАОНИЦА	541	в. ФОТОГРАФИЈА	569	КРЕЈОН	590	КРСТИОНИЦА –		КУПОВИНА УМЕТНИЧКОГ ДЕЛА –		
КОНХА	541	КОРЕН	569	КРЕМЉ	590	в. БАПТИСТЕРИЈУМ	615	в. КОЛЕКЦИОНАРСТВО	638	
КОНЦЕПТ (КОНЧЕТО)	541	КОРИДОР	570	КРЕПИДОМА	591	КРУГ	615	КУПОЛА	638	
КОНЦЕПТУАЛИЗАМ	542	КОРИНТСКИ РЕД –		КРЕТАЊЕ	591	КРУНА	617	КУРЕНТ	640	
КОНЦЕПТУАЛНА		в. КОРИНТСКИ СТИЛ	570	КРЕЧ	592	КРУШКА	619	КУРЗИВНО ПИСМО	640	
УМЕТНОСТ	543	КОРИНТСКИ СТИЛ	570	КРЕЧЊАК – в. КАМЕН	592	КСЕРОГРАФИЈА	620	КУРИЛОВИЦА	641	
КОЊ	545	КОРНИША	572	КРЗНО	592	КСИЛОГРАФИЈА –		КУРОС	641	
КОЊАНИК	547	КОРЊАЧА	572	КРИВА ЛИНИЈА, КРИВУЉА ..	593	в. ДРВОРЕЗ	620	КУСТОС	642	
КОЊАНИЧКИ ПОРТРЕТ		КОРЊАЧЕВИНА	573	КРИЗА УМЕТНОСТИ	594	КТИТОР	621	КУТИЈА	643	
(СПОМЕНИК, СТАТУА)	549	КОРОЗИЈА	574	КРИН – в. ЉИЉАН	596	КТИТОРСКИ ПОРТРЕТ	КУЋА	644		
КООРДИНАТНИ СИСТЕМ	552	КОРУНД	574	КРИПТА	596	(КОМПОЗИЦИЈА)	622	КУФИКА, КУФСКА СЛОВА	646	
КОПАИБА БАЛЗАМ –		КОСМОГОНИЈА	574	КРИПТОПОРТИК	597	КТИТОРСТВО – в. КТИТОР,				
в. БАЛЗАМ	553	КОСНИК	576	КРИСТАЛ	598	КТИТОРСКИ ПОРТРЕТ	623			
КОПАЛ	553	КОСТ	577	КРИТИКА	599	КУБЕ – в. КУПОЛА	623	ИНДЕКС	648	
КОПАНИЧАРСТВО	553	КОСТИМ	578	КРИТИКА КРИТИКЕ	602	КУБИЗАМ	623	ИНДЕКС АУТОРА	678	

СКРАЋЕНИЦЕ

ар. – арапски	тј. – то јест
арх. – архаично	тур. – турски
асир. – асирски	фр. – француски
год. – година	хебр. – хебрејски
грч. – грчки	хол. – холандски
дем. – деминутив	шп. – шпански
др. – друго	Са. – California
енгл. – енглески	Ил. – Illinois
еск. – ескимски	Мас. – Massachusetts
итал. – италијански	Мд. – Maryland
итд. – и тако даље	МОМА – Museum of Modern Art, New York
јап. – јапански	НБ – New Brunswick
келт. – келтски	НС – New Carolina
лат. – латински	Ох. – Ohio
мил. – миленијум	Па. – Pennsylvania
нах. – нахуатл, језик Астека	с. а. – sine anno (без године издања)
нлат. – новолатински	Vol. – Volume
нем. – немачки	
нлат. – новолатински	
нпр. – на пример	
пре н. е. – пре нове ере	
рус. – руски	
САД – Сједињене Америчке Државе	
санскр. – санскрит	
сл. – слично	
стгрч. – старогрчки	
тзв. – такозвани	

уметности садржана је у самом имену, које се може превести као „отеловљење” или „конкретност”. Радикалан приступ требало је да у конзервативној културној средини редефинише појам уметности, не само помоћу слободе израза, нових материјала и техника него и успостављањем нових односа између тела, материје, времена и простора. Пораст културне размене између послератног Јапана и Запада створио је повољну климу за настанак овакве групе, а САД је својом подршком настојао да Јапан удаљи од социјалистичког реализма. Бизнисмен и самоуки сликар Јошихара био је као створен за улогу промотера интернационалне авангарде, коју су претходних година предводили Полок са америчким апстрактним експресионизмом и Тапијес са европском лирском апстракцијом. Рани радови Јошихаре посвећени истраживању покрета тела, и у складу су са тежњом да се учествује у интернационалном и универзалном језику уметности. Група је од почетка успела да у свој авангардни израз угради специфичности јапанске културе, задржавши извесну дистанцу према водећим покретима на Западу.

Група Гутаи је себи као циљ поставила „колективни дух индивидуалности”: колектив рађа индивидуалност, али се не сме поставити хијерархијски изнад ње, јер би то могло да доведе до кобних последица као што је рат, већ мора да омогући потврђивање слободе. Групно стварање и излагање обезбеђују опстанак самог колектива, што је Јошихара изнео у манифесту групе (1956). У њему се инсистира на животности и свежини стваралаштва, као и на одушевљењу лепотом која се открива када су ствари оштећене или у распаду. Група је деловала у две фазе 1954–1961, односно 1962–1972. године. У првој су настојали да користе нове медије и слику приближе извођењу, у знаку естетике деструкције. У другој су се прилагодили културним променама кроз које је Јапан пролазио због пораста броја становника и технолошког напретка. Поред оснивача Јошихаре и Шимамота, чланови групе су били и Ширага, Танака, Мотонага, Кано, Мацутани, Насака и Онода.

ЛИТ.: Bürger, P., *Theory of the Avant-Garde*, Minneapolis, 1987; Weisenfeld, G., *MAVO: Japanese Artists and the Avant-Garde 1905–1931*, London, 2002; Munro, M., „Dada, MAVO and the Japanese Avant-Garde: a Prologue to the Introduction of Surrealism to Japan”, *Re-bus*, 4 (Autumn – Winter, 2009); Marotti, W., *Money, Trains and Guillotines: Art and Revolution in 1960s Japan*, Pennsylvania, 2013. И. Т.

ЈАПАНСКА УМЕТНОСТ – уметност Јапана. Физичко-географски положај Јапана као острвске земље условио је његове везе са азијским континентом и вишеструко ослањање на њега. Ступањем у контакт са цивилизацијама Кине и Кореје, које су већ раније достигле висок степен развоја, Јапан ће достићи свој пуни развој. Током историје, он ће посебно бити под утицајем кинеске цивилизације, која и лежи у његовој основи. Од тренутка прихватања будизма (VI век) и кроз цео наредни миленијум (до почетка периода едо) ј. у. ће бити под снажним утицајем кинеске уметности. Кинеска уметничка остварења постепено се и непрекидно преображавају и укључују у ј. у., док се не развије самосталан јапански израз. Управо је стална уметничка размена између Кине и Јапана пресудно утицала на формирање јапанске уметности.

Јапанска уметност неговала је различите форме – архитектуру, сликарство, калиграфију, скулптуру и примењене уметности. Три најранија периода у историји ј. у. праисторијска су раздобља јомон (11000–300. год. пре н. е.), јајои (300. год. пре н. е. – 300. год. н. е.) и кофун (300–600). За њима следе историјски периоди асука (552/600–645/710), нара (645/710–794), хејан (794–1185), камакура (1185–1333), морумаћи (1334–1573), момојама (1573–1615), едо (1615–1867), меиџи (1868–1912), таишо (1912–1926) и шова (1926).

Архитектура. Облици јапанске архитектуре воде порекло из Кине и њу карактеришу дрвене конструкције. У периоду асука постојао је обичај сељења владарске престонице у оквиру истоимене области. Стога главни град није изградио особен стил, а царска палата и околне

Главна дворана (кондо) и петоспратна пагода Хорју-џи (нара период, VIII век, обнова)

зграде за аристократију биле су малих димензија и сматране привременим. У ово време у Јапан се будизам уводи и почињу да се граде будистички храмови, међу којима је настарији и најпознатији Асукадера, чија је изградња затпочела 588. године. Касније је велики број будистичких храмова чија архитектура одражава кинески (в. КИНЕСКА УМЕТНОСТ) и корејски стил (в. КОРЕЈСКА УМЕТНОСТ), подигнут у региону Кинки, у области Јамато. Иако храмови из овог периода нису очувани, на основу два храма може да се реконструише њихов стил; на основу Главне дворане (Кондо), петоспратне пагоде (Гођу-но-то), унутрашње капије (Хумон), као и коридора Хорјуђија (Храм за учење цветајућег закона, завршен 607; обновљен око 711) и троспратне пагоде у Хокиђију (638; обновљен након 670). Оба ова храма, и Хорјуђи и Хокиђи, показују сродност са кинеским храмовима из периода шест династија.

Поред величанствене архитектуре будистичких храмова постојала је и локална традиционална архитектура шинтоистичких светилишта. Пример архитектонског стила Шинто (шинмеи-зукури) јесте Унутрашње светилиште (Неику) у Исеу (Хоншо). Осим овог, постојали су још стилови таиша-зукури, чији је представник велики храм Изумо, затим сумијоши-зукури, који је добио име по светилишту Сумијоши, и касуга-зукури, тако назван по светилишту Касуга у Нари. Само су будистички храмови имали кров у виду црепова украшаваних фигуринама и различитим шарамма, према техници преузетој из Кине и Кореје.

Период нара почиње премештањем престонице у Хеиђо-кјо (710), грађене по узору на кинеску престоницу Танга, Чанг Ан и траје до премештања престонице у Хеиан-кјо, 794. године. Године 743. саграђен је Тодаи-ђи храм (Велики источни храм) уз друге грађевине. Знаменити кинески монах Ђијен Џен саградио је 759. године Тошодаи-ђи храм, који ће се одразити на каснији стил Нара и архитектуру познијег периода. Из периода нара до данас је очувано 26 здања, од којих се истиче Источна пагода Јакуши храма посвећеног Буди Исцелитељу (730).

Период хеиан почиње сељењем престонице у Хеиан, данашњи Кјото (794), и дели се на рани и позни хеиан. У раном периоду хеиан преовлађује утицај кинеске културе, док у његовом познијем периоду долази до раскида са њом. Престоница Хеиан је изграђена у великом обиму, па је у раном периоду примила утицај Танга, док је у познијем дошло до јапанизације. Граде се шинтоистички храмови, просторије за становање, касније и будистички храмови. У позном периоду Хеиан се још више развија. У X и XI веку шинден-зукури већ представља стандардну резиденцију аристократије. Будистичке секте правца Чиста земља постепено цветају, године 1052. гради се храм Бјодо-ин (Храм једнакости), који подстиче грађење великог броја храмова. Шинтоистички стил пролећног сунца, стил ток, стил осам застава су популарни, а у стилу ток је омиљен био живописан и елегантан искривљен кров.

Период камакура почиње сељењем престонице у Камкуру (1185). Аристократија сиромаша и ограничава се на изградњу само главне гра-

Тодаи-ђи храм, Дворана Великог Буда, период нара, (VIII век)

ђевине (шинден) и неколико околних здања. Почетком XIII века развија се засебан тип кућа ратничке класе самураја. Ова архитектура је још једноставнија и сведенија од ове већ упрошћене схеме. Самураји, као припадници секте зена, од свештеника усвајају одређене елементе свештеничких кућа. У то време нема нових архитектонских форми у шинтоистичкој архитектури, али се у будистичкој архитектури јављају промене и нов развој. Уништена здања се обнављају. Монах зена Еисај се враћа из Кине и доноси нов грађевински стил, коју је његова секта, Чан (јап. – зен), усвојила у време династије Јужног Сонга. Тај стил је назван кинески стил (карајо). Године 1202. Еисај је подигао први храм зена у Јапану, храм Кенинђи у Кјоту, а очувани пример тог стила је храм Енгаку-ђи у Камакури (око 1279).

У *раздобљу Муромачи*, названом по улици где је било седиште владе, започиње нови утицај Кине, па архитектура тежи раскоши и сликовитости; она има богат скулптурални украс у спољашњости и унутрашњости. И ово је период самураја и слађења моћи дворске аристократије, која није била у могућности да помаже и финансира нове покрете у уметности. Царске палате и здања у стилу шинден-зукури све су мањих димензија. Самураји опонашају и унапређују поједностављена здања у стилу шинден-зукури, која су усвојили ратници у камакура периоду. Значајни споменици овог периода су Дворана за чајну церемонију (Тогудо), коју је подигао Ашинага Јошимаса (1486), Златни (Гинкаки-ђи, 1397) и Сребрни павиљон (Кинкаку-ђи, познат и под називом Ђишо-ђи или Храм сијајуће милости, 1489). Резиденције самураја у овом периоду имају једну велику просторију издељену на више малих соба са две врсте врата. Једна соба је служила за састанак и разговор (*кашио*) и у њој се налазило удубљење у зиду (*шоконома*) намењено за осликани свитак (*какемоно*), ниша са полицама за украсне предмете (*шана*) и отвор који је представљао сто за читање (*шоин*). Самурајски зен-храмови грађени су у кинеском стилу, а њихови представници су Дворана оснивача (Каисандо) храма Еихо-ђи (1352) и Главна капија (Санмон, 1425) и дворана за медитацију (Зендо, рани Муромачи период) храма Тофукуђи у Кјоту (1236). У то време на значају добијају вртови који симболично означавају зен-поглед на свет и природу.

Ера момојама, названа по брду поред Кјота, представља буран период у којем бројни феудални господари устају против централне власти, шогуната Ашикага. На врху брда Монојама 1594. године Тојотоми Хидејоши гради дворца, у

који премешта средиште владе. Структура замкова је све сложенија. Најбоље очувани замак је Химеиђи (1608). Својим обликом са четири куле подсећао је издалека на чапљу, па је познатији као Ширасагиђо (*Замак снежне чапље*). Замак се одликовао контрастом белих зидова и црних црепова, посебним распоредом грађевина и заштитних зидова. У саставу замка постојале су просторије различите намене, јавне и приватне. Тада се појављује нов тип грађевине замкова буче-зукури (Азучи замак, 1576–79) и грађевине шоин-зукури.

У *периоду Едо*, познатом и као *Токијава*, јапанска нација строго развија феудално друштво под изразитим утицајем конфучијанских принципа, па јапанска култура цвета будући да је на тај начин била заштићена утицаја западне цивилизације. Од замкова из овог периода очувани су само фрагменти, као што је случај са замковима периода момојама. Сви они грађени су у стилу шоин-зукури, који постаје узор за изградњу стамбене архитектуре у овом периоду. Све више кућа гради се за испијање чаја. Најуваженији архитекта овог периода је Кобори Еншу (1579–1647).

У *ери меиђи* (Владавина просветитељства), јапанско друштво, збацивањем шогуната Токигава, прелази са феудалног система у монархију са царем на челу. Многа здања су грађена од камена или опеке, каткад и у комбинацији са дрвеним скелетом, под утицајем западних узора, посебно у Токију и Јокохами. Ново седиште Царске палате пресељено је у Едо (данашњи Токио). Комерцијалне зграде, стамбене зграде и богомоље зидане су од дрвета за грађане са Запада. Касније се подижу и зграде са челичним структуром.

У *периоду ѿаишио* јавне зграде се подижу у западном стилу, када се граде и облакодери у америчком стилу. Двадесетих година у Јапан се уводи бечка сецесија. Главне очуване зграде овог периода налазе се у Токију. Шинтоистички и будистички храмови, као и стамбене зграде, и даље се граде од дрвета.

У *периоду шова* (након катастрофалног земљотреса 1923. године, препозната је вредност европске архитектуре са грађевинама отпорним на земљотресе и ватру, чији се стилови усвајају у знатно већој мери него раније. Тако се у Јапану осећа утицај Гропијуса, Ле Корбизјеа и Вагнера. Тридесетих година се граде бројна здања јавне намене. Након Другог светског рата јавља се снажна потреба за поновном изградњом градова и тежи се имитирању како западне архитектуре тако и традиционалних јапанских вртова.

Сликарство. Дуга историја јапанског сликарства представља синтезу аутохтоне јапанске естетике и прилагођавања уведених идеја, примарно из кинеског сликарства, које је вишеструко утицало на јапанско сликарство. Од познијег XVI века надаље долази до утицаја са Запада, али је то уједно и време када ј. у. врши утицај на западну уметност. Утицај кинеског сликарства се уочава у више хронолошких наврата у религиозним будистичким темама, сликама пејзажа (утицај ученог кинеског сликарства), калиграфији, у сликама биљака и животиња, посебно птица и цвећа. С временом, јапанско сликарство добија свој израз.

Сликарство је као и у Кини главна и водећа уметност. Из праисторије остали су само неистражени трагови пећинског сликарства. Развој сликарства подстакао је будизам, уведен у *раздобљу асука*. Сликарство тог раздобља примило је доминантне и пресудне утицаје кинеске уметности, времена династија Танг. Као и у скулптури, сликари су у почетку били Кинези и Корејци. Први познати сликар Дончо био је корејски свештеник. Сlike су служиле да прикажу идеје будистичке књижевности и филозофије.

У храму Хорју-ђи налази се најстарије очувано сликарство Јапана. Реч је о једном од највреднијих дела јапанске уметности – осликаном покретном олтару-светилишту у форми храма познатом под називом олтар Тамамуши (VII век). На црном фону су наранџастом бојом, уљаном техником, изведена два дева краља, будисатве, чувари будистичке религије и четири приче о Будиним ранијим рођењима, од којих се истиче прича о тигрици. Тамамуши је јапански назив за тврдокрилце красце и по томе назив за једну од техника којом је олтар изведен; попут златних листића, крилца овог инсекта су лепљена на појединим местима на површину слике. Хорју-ђи храм красиле су и зидне слике, настале крајем VII века под утицајем раног танга и сликарства у индијским пећинама Аџанта. Драгоцену фунерарна слика у гробници Такамацузука приказује групу слугу и даје слику оновременог јапанског двора (VIII век).

За време *јериода нара* будистичко сликарство доживљава процват. Најважнији представници тог периода су: слика *Буда излаже своје учење у Гардракуји* (Светом орловском врху) из Тодаи-ђи храма, слика *Деве Кичи-ђо-џен која доноси срећу*, у Јакуши храму (око 771), *Лейошице њод сиадлима* (*Торије Рицујо-но Бјоду*) – шест панела који приказују жене одевене и приказане по моди династије Танга (ризница Тодаи-ђи храма, храм Шошоеин) и сликарство унутрашњости

Октогоналне дворане храма Еизан-ђи (илустрације из Кама сутре, VIII век).

У *јериоду хејнан* настају највреднија дела будистичког сликарства. Она одражавају дух бројних будистичких секти, Тендај, Шингон и Шинго-шу и других. Са слика нестаје пластичност и реалистичност, јер оне приказују религиозне стварности и идеје. У овом периоду цвета сликарство јапанског стила (јаматое). Реч је о сликарству преузетом из уметности Танга, које се сматра класичним јапанским стилем. Тај термин ће у раздобљу муромаћи (XIV век) бити коришћен да означи разлику у делима јапанског и кинеског стила. Једнобојно сликарство кинеског стила у тушу (*карае* или *канџа*) називано је и *сумие*. Јапанско монохромно сликарство обухвата две школе – северну (хокута) и јужну (нанга). Северна школа је доживела процват у периоду камакура, а јужна школа се нарочито развијала средином периода едо. Монохромно сликарство потпуно је усвојено тек у време периода муромаћи. Уметници северне, хокута школе, углавном су били свештеници будистичке секте зена, а на њих су снажан утицај извршили уметник Јосецу, свештеник (XIV–XV век) и његов ученик Сога Шубун, Кинез (прва половина XV века). Омиљене теме ове школе биле су испосник Дарума, који је проширио у Кини чан-будизам, у Јапану познат као зен, затим портрети пустињака и мудраца и пејзажи. Израз уметника млађе јужне школе с временом постаје уметност симбола, који су скоро неразумљиви. Познати уметници монохромног сликарства били су Сешу (1420–1506), Сесон (1504–1589), Масаноду Кано (1453–1490), Мотомоду Кано (1477–1559), Мицунобу Тоса (1434–1525), Танју Кано (1602–1674).

У *раздобљу момојама* (1573–1616) Јапан успоставља први контакт са Европом и развија декоративно сликарство као украс ентеријера палата и утврђених двораца. Најчешћи мотиви су цвеће, птице, животиње, инсекти и друге животиње. Највећи уметник декоративног сликарства био је Еитоку Кано (1543–1590).

У кућама обичног народа слике се јављају тек у *раздобљу едо*; оне су једноставније, а још је наглашенија стилизација облика. Представници овог сликарства су Коеци Хон-ами (1554–1624), Огата Корин (1658–1716) и Корин Сакаи Хоицу (1761–1828). У XVIII веку у Јапану се развија сликарство животињских мотива, чији је најистакнутији представник Марујама Окјо. Јужна школа монохромног сликарства, нанга, врхунац доживљава у периоду едо и у директној је вези са књижевношћу. Будући да је већина кинеских

1

2

3

4

1. Шака Тројсџиво, Буда и две бодисатве, период асука, (623), храм Хорју-џи
2. Олтар Тамамуши, период асука (VII век), ризница храма Хорју-џи
3. Олтар Тамамуши, Прича о Џирици, период асука (VII век)
4. Китагава Утамаро, Три савремене лепошлице (1793)

књижевника у време династија Јуен (1271–1368) и Минг (1368–1644) живела јужно од доњег тока реке Јангце, овај ток уметности је у Јапану добио назив јужне слике (нанга). Сликари јужне школе су углавном књижевници, у највећем броју аматери, па њихова уметност добија назив сликарство књижевника (дунјинга). Овим сликарима је било важно да изразе хармонију душе образованог човека, док им сликарска техника није била пресудна. Најважнији представници овог смера ове школе били су: Бусон Јоса, сликар пејзажа (1716–1783), Таига Ике, сликар и калиграф (1723–1776), Таномура Чикунден (1777–1835) и Ватанабе Казан (1793–1841), самурај и одличан познавалац песништва кинеских класика и европске науке. У време Казана стил *укиое* (Живот који пролази), последњи велики јапански стил, настао у XVII веку, права школа модерног сликарства, већ је у пуном замаху. Реч је о жанр-сликама, које пуни процват доживљавају на почетку периода едо. Представници модерног сликарства *укиое* приказују живот и лепоту жена. Познати јапански дрворез био је изданак овог сликарства, премда је историја дрвореза у Јапану дуга и сеже у XI век. Дрворези поменутих уметника су накнадно бојени руком, а Сузуки Харунобу је најзаслужнији за усавршавање јапанског вишебојног дрвореза. Китагава Утамаро (1753–1806) један је од најпопуларнијих јапанских уметника које је упознала Европа. У првим деценијама XX века културни развитак еда досеже врхунац, а средња класа тражи вишебојне дрворезне отиске. Из мноштва уметника издвајају се два ствараоца: Кацушика Хокусаи (1760–1849) и Андо Хирошиге (1797–1858). Јапански вишебојни дрворез, који је у другој половини XIX века очарао Европу и имао знатног удела у формирању импресионизма, у самом Јапану је сматран вулгарном уметношћу, намењеној народу. Јапанска елита ценила је сликарство које се развијало на традицијама старих школа *Тоса*, *Кано* и *Марујама*. Падом шогуната Токугава (1867) и наступом ере меиџи земља излази из изолације. Снажан продор утицаја са Запада скоро прети да потпуно потисне у заборав јапанску традицију. Поплава европске моде убрзо изазива реакцију: Јапанци откривају вредност и лепоту своје властите уметности. Стварају се нове уметничке школе у којима се изучавају методе старих школа. Бројни млади уметници студирају у Европи, а 1896. године се у Токију формира одељење за западну уметност. Укрштањем уметности двају светова формирају се у ери шова (1912) две различите струје: западна и јапанска школа (прва половина XIX века).

Скулптура. Јапанска скулптура била је такође под изразито јаким утицајем уметности Северног Веја и периода шест династија. Најчешће је у служби будистичке религије, па су у скулптури извођена различита будистичка божанства. У Главној, златној дворани (Кондо) храма Хорјуџи у Нари налази се представа Буде и две бодхисатве (Шака Тројство, 623). Њих је довршио Тори Буши, највећи скулптор периода Нара. Међу најстарије скулптуре спада и фигура богиње Кичи-то-тен (храм Јоруриџи, Кјото).

За време периода нара јапански скулптори су научили високу технику стила танга и увели стил *иней-џо*, који одликују реалистична представа лица, масиван, чврст волумен, природан пад драперија и истанчано приказивање осећања. Године 752. за храм Тодаи-џи је исклесана колосална бронзана позлаћена статуа *Буге Ваирукане*, од које су очувани фрагменти. У периоду хејан скулптуре езотеријског будизма доживљавају процват, а посебно се приказује божанство *Акала (Нейомериви)*, чувар дарме (закона). У раздобљу камакура скулптура доживљава ренесансу и тада се формира школа Кеи и техника јосеги-зукури. Скулптори су радили за шогунат и друге војне кланове.

У раздобљу муромачи током грађанских ратова скулптура доживљава опадање. Тада и у раздобљу едо долази до израде маске Но (XV–XVII век). У раздобљима монојама и едо скулптура живи највише кроз примењену уметност. У периоду едо долази до обнављања будистички храмови, што је захтевало и рад скулптора. Нове скулптуре су биле израђиване од дрвета и позлаћиване или бојене. Овим скулпторима је углавном недостајало уметничке снаге. Након обнове меиџи, јапанска скулптура се ограничава на статуе будистичких божанстава. Касније, под утицајем Запада, она се развија и шири своју тематику, а један од главних уметника је Митузо Такамура познатији као Коун (1852–1934). У новије време су заступљени сви правци скулптуре присутни и на Западу, а један од главних представника је Котаро Такамура (1883–1956).

ЛИТ.: Kawazoe, N., *Contemporary Japanese Architecture*, Tokyo, 1973; Paine, R. T., A. Soper, A., *The Art and Architecture of Japan*, Harmondsworth – New York, 1975; Wickmann, S., *Japonisme: the Japanese Influence on Western Art since 1858*, London, 1985; Mason, P., *History of Japanese Art*, New York, 1993; Jodidio, P., *Tadao Ando*, Köln, 2001; Schittich, C., Taylor, I., *Japan: Architecture, Constructions, Ambiances*, Munchen – Basel – Berlin, 2002; Frederick, H., *Ukiyo-E: the Art of the*

Japanese Print, Токуо, 2010; Василски, Д., „Јапанска култура као парадигма у формирању минимализма у архитектури”, *Архитектура и урбанизам*, 30 (2010); Fenollosa, E., *Од Амидиној раја до илуштајућеи свеиа: јапанска уменоси ио иериогима*, Београд, 2011; Gobillon, M. (préf.), *L'art de l'art japonaise*, Paris, 2015. А. Г.

ЈАПАНСКИ ВРТ – врт обликован по узору на природне пределе Јапана према утврђеним принципима. Високо стилизован и стандардизован начин креирања умањених пејзажа острвске земље створен је у култури која поштује природу и са намером да човек свакодневно успоставља дубоку везу са природом, било да врт само посећује или негује у свом дворишту или у самој кући. Јапански врт је место задовољства, релаксације и медитације. За сваки од ових мотива боравка у природи установљени су принципи и елементи за стварање адекватног амбијента. Тако се и разликују три врсте вртова: вртна језера, суви врт и чајни врт.

У врту обликованом по принципу вртног језера или брдовитог врта човек ужива у призору компонованом са природним елементима – вода (језерца, потоци, слапови), камен, богата вегетација. Главни елемент ове композиције је вода, која у форми језера има значење акумулиране енергије и делује умирујуће и опуштајуће. Сваки елемент у овом врту се пажљиво обликује тако да подражава облике које ствара природа (гране су нагнуте као да их ветар савија, стене су заравњене као да их прелива вода). Циљ у креирању оваквог амбијента јесте да у сваки кадар стаје умањен укупан пејзаж (море, острва, планине, шуме), због чега овакав амбијент оставља утисак богатства предела и кондензоване енергије.

Суви или камени врт је створени амбијент за медитацију. У овом врту доминира камен различитих величина, облика и боја. Стена је главни елемент стварања композиције, док се слагањем камена и равнањем песка ствара призор за медитацију (зен-баште). Вода као елемент композиције је искључена, али ипак присутна као мотив таласа – дочарава се равнањем песка. Камени мостови постављају се са намером да се појача граница између стварног и идеалног света и остави утисак да се та граница може прећи. Врт се обликује тако да је композиција сагледива са једног места, из куће, у седећем ставу, чиме се означава место за медитацију.

Чајни врт посвећен је традицији испијања чаја. Простор врта је ограђен високом оградом

Врт Кенрокуен, Јапан,
Каназава

како би се појачао утисак измештања из свакодневнице, а начин уређења стаза сугерише успоравање и усмерено кретања ка једном циљу – кући чаја. Ограђен простор организован је и уређен према правилима церемоније. Одређена су места застајкивања, припреме, чекања и уласка у кућу. Избор биљака које не цветају, корак одређен размаком камена поплочане стазе, вода која капље одају утисак да у чајном врту време стаје. Поседно је занимљив начин употребе маховине, креативност и посвећеност у њеном неговању, па и кад нема климатских услова.

Примери ј. в. данас се могу наћи на најразличитијим местима у свету – у раскошним палатама, храмовима, јавним и приватним парковима, двориштима хотела, на крововима пословних и других објеката, али и у домаћинствима која негују традицију у минијатурним баштама, у скученим и скромним условима.

Јапанска амбасада у Србији помогла је уређење вртова по узору на јапанске у Ботаничкој башти Јевремовац у Београду (2005) и у централном бањском парку у Врњачкој Бањи (2011).

ЛИТ.: Onno, M., *The hidden Gardens of Kyoto*, Tokio – New York – London, 2004. М. Мил.

ЈАПАНСКИ ПАПИР – висококвалитетни, ручно прављени папир неуједначене структуре, бильног порекла који одликује како велика чврстоћа, постојаност, отпорност на хабање и избелјивање тако и изузетна танкоћа и тананост до прозирности. Постоји неколико стотина врста чистог ј. п. добијених искључиво потапањем у изворску воду и пропуштањем кроз решетке од дамбуса, које се у последње време производе и серијски а цена им је десетоструко нижа. Вештина прављења папира стигла је из Кине у Јапан и Кореју око 610. годи-

Захваљујемо се на добијању сагласности за коришћење илустративног материјала: Народном музеју, Београд, Музеју Српске православне цркве, Београд, Музеју савремене уметности, Београд, Музеју примењене уметности, Београд, Народном музеју, Ниш, Музеју Рас, Нови Пазар, Народној библиотеци Србије, Београд, Галерији Милене Павловић, Пожаревац, краљевској породици Карађорђевић, Фонду Вујичић колекција, Београд, Архиву САНУ, Београд, господину Ђорђу Момировићу, Београд.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

72/76(031)

РЕЧНИК појмова ликовних уметности и архитектуре. Том 2, Е–К / [аутори Ана Анакијев ... и др.]. – Београд : САНУ, Одељење ликовне и музичке уметности : Завод за уџбенике, 2020 (Београд : Планета принт). – 679 стр. : илустр. ; 29 cm

Подаци о ауторима преузети са полеђине насл. листа. – Тираж 1.000. – Скраћенице: стр. 8. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Регистри.

ISBN 978-86-17-20195-9 (ЗУ)

1. Анакијев, Ана [autor]

а) Уметност – Лексикони б) Архитектура – Лексикони

COBISS.SR-ID 19122697

К. Б. 34978

8 16002620 054920